

KÜRESELLEŞME - YERELLEŞME ÇERÇEVESİNDE TÜRK ALEVİLİĞİ

TURKISH ALEVISM IN CONTEXT GLOBALISATION AND LOCALIZATION

Mustafa TALAS¹ - Numan Durak AKSOY²

ÖZET

Küreselleşme ve yerelleşme eş zamanlı olarak ortaya çıkmış olan ve toplumları çok yönlü olarak etkileyen olgulardır. Bu iki realite dünya üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu durum doğal olarak Türkiye için de geçerlidir.

Küreselleşen dünyada toplumlar ve kültürler hızla değişmektedir. Bu değişimden dolayı, toplumların bünyelerinde altkültürler şekillenmektedir.

Altkültürel farklılıklar bazı toplumlarda derinleşmektedir. Bazı toplumlarda, altkültürler aynı oranda bir derinliğe sahip değildir. Türk Aleviliği de bu altkültürel gruplardan biridir.

Aslında Türk Aleviliği İslâm inancı ve Türk kültürünün sentezine dayanmaktadır. Bu gerçekliğin yanı sıra Türk Aleviliği Türk kültürünün göçebelik döneminin izlerini taşımaktadır.

Küreselleşmenin yaşandığı günümüzde Alevilik popülaritesini devam ettirmektedir. Onun bu güncelliği küreselleşmenin içerdiği çokkültürlülük tezi ile bağlantılıdır. Küresel güçler Aleviliği çokkültürlülüğün bir aracı olarak kullanmak istemektedirler. Bu sebeple Alevilik Türk Toplumunun en önemli mesellerinden biridir. Bu çalışmada, bu gerekçelerle biz bu problemi küreselleşme ve yerelleşmeyle bağlantılı olarak analiz etmek istedik.

Anahtar Sözcükler: Alevilik, Türk Aleviliği, küreselleşme, yerelleşme, küreselleşme

ABSTRACT

Globalisation and glocalisation are the fact that they emerge simultaneously and affect as multi-facetted. This two realities have an impact effect on the world. This condition is naturally valid for Turkey.

On the globalizing world, societies and cultures have been changing quickly. For that quick changing, subcultures have been formed on the structures of the societies. Alawism is also subcultural group in Turkey.

Subcultural differences have been getting deep in some societies. However Turkish Alawism has not got this character. Subcultural differences have not got deepness the same measure in some societies. Turkish Alawism is also one of these subcultural groups.

Indeed Turkish Alawism depends on the synthesis of Islamic belief and the Turkish culture. In addition to this reality, Turkish Alawism has been conveyed the signs of the migratory era of the Turkish culture.

¹Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniv. Eğt. Fak. İ.Ö.B. Öğrt. Üyesi mtalas44@hotmail.com

²Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Eğt. Fak. İ.Ö.B. Öğrt. Üyesi numandurakaksoy@hotmail.com

Alawism keeps its popularity going that it has been lived globalisation now. This actuality of its has been connected the thesis of the multiculturalism which globalisation has included. The global forces want to make use of Alewism as an instrument of multiculturalism for Turkish society. For that reason Alawism is one of the most important problems of Turkish society. In this study, we wanted to analyze this problem accordingly globalisation and localness with these grounds.

Key Words: Alewism, Turkish Alewism, globalisation, localization, glocalization

Giriş: Amaç, Kapsam, Sınırlılıklar, Materyal ve Metod

Dünya üzerindeki toplumların, sahip oldukları dokuları bütünüyle değiştiren ve dönüştüren küreselleşme, aslında, yeni olmayan bir olgudur. Küreselleşme, çok uzun bir tarihsel arka planda gerçekleşmiş olan sosyal olaylar dizisinin günümüzde sürat ve yapı olarak farklılaştığı bir serüvendir. Bu yolculuğun, şu anda bulunulan istasyondan hangi yöne doğru gidebileceği meçhul olmak ile birlikte, alacağı yol, büyük oranda, şu anda bulunduğu istasyonda bekleyenler ve trene binmiş olanların sosyal, psikolojik ve kültürel anlamdaki tutumlarına bağlıdır.

Bir taraftan eski yeni tartışması yapanlar, bir taraftan sonu geldi gelmedi çıkmazında mücadele edenler ve bir taraftan da etkileyenler ve etkilenenler saflarında yer alanların karşılıklı diyalogunun devam etmesi, küreselleşmenin daha uzun bir süre gündemi işgal edeceğini ortaya koymaktadır.

Küreselleşme ile etkinlik bakımından büyük oranda eş zamanlı olan ve aslında küreselleşmenin bir parçası durumundaki yerelleşme (Okur ve Çakıcı, 2009:3), mahalli kültürlerin giderek daha fazla ön plana çıkarılmasıyla popülarite kazanmış olan bir kavramdır. Dünyada daha etkin konum elde etmek isteyen küresel güçler, bu çabalarına ulaşmak maksadıyla, toplumsal ve kültürel farklılıkları desteklemek yolunu seçmişlerdir. Bu seçimleri ile küresel güçler, ulusal toplumsal gerçekliklerin karşısına farklı kimlik algılamaları koymayı tasarlamaktadırlar. Farklı olabilecek her değişkenin, etki altına alınmak istenen ulusal toplumsal bütünlükten kopartılma gerekçesi yapıldığı çok çeşitli dünya sorunlarıyla ortadadır. Dinsel, dilsel, mezhepsel, ırksal, etnolojik vs. her türlü farklılık ayrıştırma potansiyeli olarak görülüp küresel güçler tarafından ona göre değerlendirilmeye alınmaktadır.

Alevilik meselesi de, Türkiye açısından, bir zenginlik anlamında altkültürel bir farklılıktır. Sosyolojik açıdan altkültür; ana kültürden temel meseleler bakımından pek fazla farklı olmayan, ancak, detayda bazı küçük farklılıkların olacağı kültürel gruplardır. Buna karşılık, etnik grup, ana kültürden din, dil, folk-

lor, eğlence şekli, evlenme gelenekleri vs gibi pek çok değişken bakımından tamamen zıt olan kültürel gruplardır (Erkal, 1998:31-33). Ancak Türkiye'nin Alevilik meselesi, küresel güçler tarafından altkültür kategorisinde görülmek yerine, farklı etnik grup kategorisinde görülmek konusunda ısrar edilmektedir. Halbuki gerçek, objektif ve bilimsel bir yaklaşımla değerlendirme yapıldığında, Alevilik bir altkültür grubu niteliğindedir.

Günümüz dünyasında hakim olan anlayış için, çok kültürlülük ağırlık merkezi haline gelmiştir. Bu yeni anlayışın bir gereği olarak, eskiden öne çıkarılan millî kültürün yerine, o kültürün içinde bulunan altkültür öne çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu anlayışın bir ürünü olarak, altkültürlerin birer bağımsız kültür haline dönüştürülüp (Say, 2005:178-179) parçalı sosyal bünyeler meydana getirilmek çabası söz konusu olmaktadır.

Bu önemli ayrıntıya bilimsel dünyanın dikkatini çekmek çabası şeklinde değerlendirilebilecek olan bu makalede, çağdaş dünyanın önemli meselelerinden olan küreselleşme ve yerelleşme bağlamında Türk Aleviliğinin pozisyonunun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla teorik analiz yöntemiyle disiplinlerarası ortak bir çalışma yapılmıştır. Hem sosyolojik anlamda hem de dinler tarihi anlamında konu analiz edilmeye çalışılmıştır. Materyal olarak ise alanın önde gelen kitap, dergi ve makaleleri kullanılmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında yoğun bir şekilde değerlendirmeye alınmaya başlanan küreselleşme olgusunun ne olduğunun anlatılacağı birinci bölüme bu aşamada başlanabilir.

1. Küreselleşme

Aslında, işlenmesi bakımından eskiye dayanan bir olgu olan küreselleşme gerçekliğini, Platon'a ve Arisyo'ya kadar götürülenler olduğu gibi, Comte'tan, Saint Simon'dan ve Marks'tan başlatanlar da olmuştur (Talas, 2003:12).

Nereden başlatılırsa başlatılsın, küreselleşme, dünya gündemini yirminci yüzyılın son on yılından beri meşgul eden bir olgudur. İnsanlığı bu kadar çok meşgul etmesi sebebiyle, artık harc-ı alem bir terim olmayı başarmış olan küreselleşme; sokakta, mecliste ve yaşanan her ortamda yaygınlaşmış ama literatüre girişi 1960'lı yıllara rastlayan bir kavramdır (Koç, 2004:52).

Küreselleşme, kavram olarak dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algı-lama bilincinin artışı olarak tanımlanmaktadır (Aslanoğlu, 1998:124-125).

Bilim adamları, küreselleşmeyi çoğunlukla dünyanın coğrafik büyüklüğünün anlamını yitirmesine sebep olan ve küçülmesini sağlayıcı bir faktör olarak görmektedir. Bunun sebebi küreselleşme sürecinin bir devrim niteliğinde

değişim süreci olmasıdır. Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki değişim, taşıma/ulaştırma maliyetlerindeki azalış ve bunların üretim teknikleri ve piyasaların bütünleşmesi üzerinde yarattığı köklü değişiklikler söz konusu devrimsel dönüşüme verilebilecek örneklerdir (Şenses, 2004:2). Bilim insanları, bu dönüşümler meydana gelirken, iletişimin getirdiği faydalar ile birlikte dünya kültürlerinin daha fazla iç içe girmeye başladığını ve dünyanın bir ağ şeklinde örülü olduğu bir sistem şekline dönüştüğünü de öne sürmektedirler.

Ulaşım ve iletişim maliyetlerindeki azalışa paralel olarak, imkân ve fırsatlardaki artış, mal, hizmet, sermaye, bilgi ve insanların sınırları aşmasının önündeki engelleri ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bununla beraber, toplumlarda var olan kurumsal yapılanmalara ilâve olarak, sınırları aşarak çalışabilecek kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece sermaye, mal, hizmet ve teknolojiyi sınırlar arasında dolaştıracak kuruluşlar ihdas edilmiştir (Stiglitz, 2002:31).

Farklı görüş açısına sahip bilim insanlarının bu yorumlarına ayrıntılı bakabilmek mümkündür:

Küreselleşmeyi bazı sosyal bilimciler ekonomik olgu olarak görmüştür. Bu şekilde gören bilim insanlarından biri küreselleşmeyi dünya denilen gezegen çapında işleyen kapasite ile donatılmış ekonomi olarak tarif ederken (Castells, 1996:2) bir başkası ise piyasanın hakimiyeti, devletin küçültülmesi, özelleştirme ile birlikte kapitalin sınırsız bir biçimde hareketi şeklinde tanımlamayı uygun görmüştür (Şaylan:1995:208). Küreselleşmeyi ekonomik olgunun ötesinde bir kültürlenme ve bilinçlenme olarak gören bilim adamları da mevcuttur. Bunlardan biri küreselleşmeyi dünyanın küçülmesi ve dünya bilincinin bütünsel olarak güçlenmesi şeklinde ele alırken (Robertson, 1999:21-22) bir diğeri, insan yaşamı üzerinde dünya çapında etkiye sahip olan pratikler, değerler ve teknolojinin yayılması şeklinde ele almıştır (Albrow, 1997:88). Bir başka grup sosyal bilimci ise küreselleşmenin sosyal, ekonomik ve kültürel yönüne bütün olarak atıfta bulunmak suretiyle küreselleşmenin mal, hizmetler, para, insan ve kültürün karşı sınırlardaki akışında meydana gelen artışla ortaya çıkan bir yakıt ikmal süreci olduğunu öne sürmüştür(Guillen, 2002:1). Bir grup sosyal bilimci küreselleşmeyi, sosyal hayat içinde ortaya çıkan yeni bir durum olarak değerlendirirken (Keyman ve Sarıbay, 1998:9-10), bir başka sosyal bilimci grubu modernliğin sonucu olarak görmektedir. (Giddens:25-28). Sosyal bilimcilerin çok önemli bir kısmı da coğrafi anlamda küçülme ve iletişim kolaylığı sağlayan bir faktör olarak küreselleşmeyi ele almaktadır. Dünyanın küçültülmesi anlamında bazı sosyal bilimciler modern dünya görü-

şünde birbiriyle içinden çıkılmaz bir şekilde sürdürülen iki boyutlu zaman ve mekan arasında uzaklık olarak tarif ediyor (Giddens, 1991:21; Harvey, 1989; Mitleman, 1996:1-19, Waters, 1995:3). Son olarak bir grup sosyal bilimci ise küreselmeye sistem şeklinde yaklaşmıştır. Bu sosyal bilimcilerden Wallerstein “dünya sistemi” yaklaşımı ile dünyanın merkez ve çevre ülkeleri şeklinde bir sistem oluşturduğunu; dünyadaki ekonomik ve sosyal pozisyonların bu şekilde tesis edildiğini ifade etmesiyle farklı bir küreselleşme yaklaşımı ortaya koymuştur(Wallerstein:1996:48).

Bu şekilde farklı anlayışlarla izah edilebilecek olan küreselleşme; bakılan pozisyona göre değişik anlam kazanabilmiştir. Bugün, küreselleşme, buradaki teorilerden çok daha farklı olarak değerlendirilebilecek çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir (Talas, 2008b:13-14). Sermaye, mal, hizmet ve insanın serbest bir şekilde dolaşımının önündeki bütün sosyal, siyasal ve kültürel engellerin kaldırılması ana fikrine sahip olan küreselleşme; artık bu ana fikrinin karşısında yer alabilecek her görüşü “akıl dışı” olarak nitelendiren bir ideoloji halini almıştır. Küresel güçler, Güçlü Kuzeyli ülkeler ve ellerindeki uluslarüstü kuruluşlar ile bütün dünyayı istedikleri gibi dizayn etme ayrıcalığını içeren tedbirler ile bütün “çevre ülkeleri” kontrol etmeyi amaçlayarak neo-liberalist bakış açısını vazgeçilmez kılmaya çalışmaktadırlar. Bu söylemleri ile bütün kalkınma teşebbüslerini anlamsız kılmayı amaçlamaktadırlar (Yeldan, 2002:1-3).

Her anlayışa ve hatta her kitaba göre farklı bir tanıma kavuşmuş olan küreselleşme için; dünyanın coğrafi büyüklüğünün anlamını yitirip küçülmesi ve tek bir yer olarak algılama bilincinin yaygınlık kazanması anlamıyla sonuç ifadesi kullanılabilir.

Bu popüler kavramın en fazla bir arada kullanıldığı kavram yerelleşme kavramıdır. Bu kadar iç içe girmiş olan yerelleşme kavramını değerlendirmeye almak gerekmektedir. Bu aşamada, yerelleşme kavramına teorik bir yaklaşımla bakılabilir.

2.Yerelleşme ve Küreselleşme

Dünyadaki değişim gözlemlendiğinde, küreselleşme ile birlikte dikkati çeken bir diğer olgunun yerelleşme olduğunu görmekteyiz.

Yerelleşme; eski dildeki söylenişi ile adem-i merkezîyet sistemiyle devlet ve toplum sistemlerinin organize edilmesi anlamına gelmektedir. Bir boyutu ile küreselleşmenin iç içe olduğu yerelleşme; bir başka boyutuyla küreselleşmenin uluslararasılaşma hedefinin karşıtı olmaktadır (Demircan, 2007:153-155). Bu çift yönlü anlamına rağmen, yerelleşme, küreselleşmenin etki alanı

kapsamında olan bir kavramdır. Yani küreselleşme ve yerelleşme karşılıklı ilişki ve etkileşim halindedir.

Küreselleşme yerelleşme ilişkisi, aslında, bir tek kavramda birleştirildiğinde literatürde farklı bir yer edinmeyi başarmıştır. İngilizce küreselleşme ve yerelleşme kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş olan “glokalleşme” (glocalization) kavramı, son zamanlarda, yaygın olarak benimsenen ve kullanılan kavramlardan birisi olmayı başarmıştır. Glokalleşme veya küreseleşme, kısaca “uluslararası ilişkilerde global gerçeklerden hareket ederek global düşünmeyi, baskıcılık yerine dışa açılmayı, dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi; ülke içinde ise merkezi yönetim kanalıyla ekonomiyi ve siyaseti yönlendirme yerine yerel yönetimleri daha fazla güçlendirmeyi” ifade etmektedir (Aktan, 1998:3).

İngilizce küresel anlamında “global”, yerel anlamında “local” kelimelerinin birleşmesinden yeni bir deyim ortaya çıkmaktadır. Bu deyim “Glocal”dir. “Glokal” yerel ile küresel arasındaki ilişkinin biçimini ortaya koymaktadır. Küresel yerelin oluşumuna verilen ad olan “küreseleşme”, yerel içinde olanın küreselle olan etkileşmesini işaret etmekte olan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Akşit, 2006:9). Bu bağlamda, “küreselleşmenin yerel koşullara göre uyarlanması anlamına gelen küreseleşme, küreselleşmenin Batılılaşma, Amerikanlaşma ve hatta McDonaldslaşmadan farklılaşmasına neden olur. Küreselleşme artık, yerel değerleri de içerecek şekilde kendini uyarlamaktadır” (Dulupçu ve Demirel, 2005:15-16).

Küreselleşmenin yoğun bir biçimde yaşandığı günümüz dünyasının, yerelleşmeye de küreselleşme ölçeğinde muhtaç olduğunu ve bu muhtaçlığını yerelleşmenin siyasal gücün tek elde toplanmasını önleyebilme ve böylece yerel demokrasiyi güçlendirebilmeyi temin etmekte olduğunu öne sürmek mümkündür (Çukurçayır, 2005:21).

Yerinden yönetim ya da adem-i merkezîyetçi yönetim kavramlarının da yerelleşme ile aynı anlama gelen kavramlar olduğunu söyleyebilmek imkânı mevcuttur. Bir başka deyişle, yerelleşme bir diğer küresel gerçektir. Bir anlamda, yerelleşme, artık dünyada küresel bir değer olarak kabul edilmektedir (Aktan, 1998:2). Küresel etkilerin ortaya çıkması sonucunda, yerel kültür biçimlerinin yeniden canlanması olanaklı hale dönüşmektedir (Berger, 2003:19).

Küreselleşme olgusuyla yerelleşme olgusu eşzamanlı olarak gündeme gelmiştir. Bir bakıma, dünya yalnız küreselleşmeyle kalmamakta, aynı zamanda yerelleşmektedir. Aslında, yerelleşme kavramı, bütüne ilişkin ve bü-

tünün içindeki yerellerin niteliğine ilişkin bir kavram olmaktadır (Çukurçayır, 2005:5-6).

Küreselleşme iki çeşit yerinden yönetim kavramını gündeme getirmiştir. Birincisi yetki devri şeklindedir. Bu tür yerinden yönetim, ülke içinde nüfusun artıp kentleşmenin ortaya çıkması ile toplumdaki ihtiyaçların değişimiyle beraber ülkenin tek bir merkezden yönetilmesinin güçleşmesi sonucunda bazı yetkilerin il teşkilatlarına ve giderek seçilmiş yerel yönetimlere devri şeklinde olmaktadır (Mengi, 2008:.2). Türkiye’de 1985’te kabul edilen 3194 sayılı yasayla alansal-imar planlama yetkilerinin yerel yönetimlere devri bu nitelikteki yerinden yömetime örnek olarak verilebilir. İkinci tür yerinden yönetim; yerelleşmenin ağır bastığı ve merkezi yönetimde gerilimin arttığı durumlarda bazı yetkilerin yerel yönetimlere devredilmesi şeklinde olmaktadır. Bu şekildeki yerinden yönetim yoluyla gerilimin azaltılması amaçlanmaktadır (Özer, 2008:32). Bu tür yerel yönetim Türkiye’den çok Batılı ülkelerde görülen yönetimlerin yerele devredildiği emniyet, sağlık ve eğitim vs. gibi kuruluşları için kullanılan yerel yönetim şeklidir.

Birleşmiş Milletler ile Dünya Bankası’nın çeşitli kaynaklarında (desantralizasyon) dört tip yerelleşmeden bahsedilmektedir. Bunlar (Çukurçayır, 2005:7):

“Birinci tip yerelleşme: Merkezden (başkentten) taşra örgütüne yetki devri, deconsantration, bizim yetki genişliği olarak adlandırdığımız tür.

İkinci tip yerelleşme: Merkezden (başkentten) ve taşra örgütünden yerel yönetimlere yetki devri, devolution, bizde genellikle buna desantralizasyon denmektedir.

Üçüncü tip yerelleşme: Yetkilerin merkezden-taşradan ve yerel yönetimlerden sivil toplum kuruluşlarına (STK-STÖ-NGO) devri, genellikle sivilleşme olarak adlandırılan tür. Toplumsal hizmetlerin cemaatlere ve toplum dayanışmasına terk edilmesi.

Dördüncü tip yerelleşme: Yetkilerin her kademedeki özel sektöre devri, özelleştirme olarak bilinen süreç. Merkez+taşra+yerel yönetim toplamından yerli ve yabancı sermayeye devirler”.

Bu dört tipin kimi durumlarda biri, kimi durumlarda diğeri, kimi durumlarda da bir kaç birden toplumsal hayatta hakimiyet sürdürmektedir. Toplumsal ve siyasal yapının şekillenmesine göre varlık kazanan yerel yapılar hem olumlu hem de olumsuz şekilde toplumsal bir değer olarak toplumsal hayata dahil olmaktadır.

Yerel değerlerin öne çıkarılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi sayesinde, liberal politikaların küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkardığı eşitsizlik durumunu gidermede yararlı olabileceği gibi; yerel topluluğun güçlenmesi, yerel ekonominin, sosyal yaşamın ve kültürün kendini koruması ve üreterek küresel sistemle yaşayabilmesine de katkıda bulunabilecektir. Bu bakımdan yerelleşmenin ya da yerel yönetimlerin güçlenmesinin küreselleşme sürecinden kopuş olarak algılanmaması gerekmektedir. Hatta küreselleşme politikalarının zararlı sonuçlarını da önleyeceğine inanılmaktadır (Çukurçayır, 2005:23).

Yerelleşme kavramının kamu yönetimi sistemine yerleştirilmesiyle, demokratik düzende açıklık, kamu hizmetlerinin daha hızlı, daha az maliyetle ve daha isabetli bir biçimde yerine getirilmesi, kamu bürokrasisinin israf, savurganlık, verimsizlik, yolsuzluk hastalıklarından olabildiğince kurtulması ve merkezi yönetimlerin esas sorumluluk alanlarında daha etkili olması, kamu bürokrasisi, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin bir arada rol aldığı çok aktörlü bir yönetim anlayışının sergilenmesinin gerçekleşmesi sağlanacaktır (Parlak, 2003:375).

Gülten Kazgan, yerelleşmenin katılımcı demokrasi ve demokrasiyi derinleştirir diye dayatıldığını ifade etmektedir. Ona göre yerelleşme ve eyaletleşme pek çok ülke için yerel, dinsel ve etnik hareketlere güç kazandırmak yoluyla “parçalanma” getirebilecektir. Böylece ulus devletin tekellere direnme gücü yok edilecek ve böylelikle çevrenin gündeminden etnik-dinsel çatışmalar hiç düşürülmeyecektir. Kazgan’ın tespitlerine göre, Yerel özerkliğin etnik-dinsel çatışmalara çözüm üretilmediği İspanya ve Belçika örneğiyle ortadadır (Kazgan, 2005:241-245). Bir bakıma yerelleşme, dünyanın bazı bölgeleri için kültürlerini ayakta tutabilmenin aracı olurken, bazı bölgeleri için etnik mikromilliyetçilik akımlarına yol açan bir tehdit niteliğinde olmaktadır (Erbay, 1998:170).

Küreselleşme ile ortaya çıkan yeni durum, finans kaynaklarının dolaşımını kontrol etmeyi ve yönlendirmeyi ulus devletten alıp yeni anlayışa göre dizayn edilmiş yerel eğilimler, cemaatler ve kimlik siyaseti güden postmodern sosyal gruplara vermek istemektedir. Bu sayede toplumsal dönüşüm sağlanması amaçlanmaktadır. Türkiye’de son dönemlerde yaşanan olayların da küresel süreçten etkilenmemesi imkânsızdır. Türkiye’deki sosyo-politik ve sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm, bir anlamda dünyada yaşanan olguların küresel dönüşümün Türkiye’deki izdüşümü olduğunu öne sürmek mümkündür. Küresel ilişkiler sisteminin bir parçası haline gelmiş yerel cemaat örgütlenmele-

rinin dış dünya ile ilişki biçimleri tabloyu net bir biçimde bize yansıtmaktadır (Gökçer ve Özel: 2009:16-17).

Yerelleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin demokratikleşmeyi getireceği düşüncesi, Türkiye’de yerelleşme tartışmalarındaki en yaygın ve hakim eğilim olma özelliğine sahiptir. Söz konusu eğilimin arka planında hakim olan düşünce; “yerel yönetimlere güç aktarımının, yerel-bölgesel düzlemde katılımı arttıracığı, yerelin taleplerini dile getirebileceği ve kendi kendini yönetme yeteneğini geliştireceği üzerine kuruludur. Yerelleşme ile demokratikleşme arasında kendiliğindenci bir biçim için yararlanılan kaynak, batı merkezli projelerdir. Keynesçi dönemin büyük bürokratik devlet örgütlenmeleri, daha küçük parçalara bu sayede ayrılmakta ve piyasanın en yeni yarışma kuralları arasında kent mekânındaki çeşitlilik de artmaktadır. Böyle bir karmaşa durumunda yerele güç aktarmak, yerel devlete daha fazla denetim, yatırım, kısaca kentin yönetimine daha kolay ağırlığını koyma şansı verecektir” (Onur, 2003:1).

Sonuç olarak, demokratikleşme, yerinden yönetim, küreselleşme, süratli ve etkin politika yapma yeteneğinin geliştirilmesi şeklinde fonksiyonlarından bahsedilen yerelleşme, bugün için, az gelişmiş toplumların bağımlılıklarını arttıran ve bir anlamda zengin ülkelerin hakimiyetini pekiştiren kaldıraçlardan biri olarak görülmektedir denilebilir.

Türk sosyal sisteminin geleceğe etkin ve küresel güç olarak ulaşmasını engellemeyi tasarlayan küresel kapitalist güçlerin küresel-yerel bir argüman olarak kullanmak durumunda kaldıkları en önemli sosyal yapı sorunlarından biri olan Alevîliği, diğer toplumlardaki şekilden ayıran yönleriyle birlikte, izah edeceğimiz üçüncü bölüme başlanabilir.

3.Alevilik ve Türk Aleviliği

Alevîlik-Bektaşîlik, Türkiye’de son dönemlerde öne çıkan problemlerden biridir. Bunun sebebi Alevîlik-Bektaşîliğin Türkiye’nin çözüm bekleyen meselelerinden biri olmasıdır.

Bütün politik bakışların ötesinde, Türkiye’nin bir realitesi olan Alevî-Bektaşî meselesinin en önemli gerçeği, Alevîlerin Müslümanlığın içinde bulunmasıdır. Bütün farklı yaklaşımlara ve uygulamalara rağmen, hem Alevîlerin ezici bir çoğunluğu açısından hem de diğer Müslüman gruplar açısından Alevîlik Müslümanlığın dahilindedir düşüncesi hakim düşünce şeklindedir (Bozkuş, 2006:1).

Alevî-Bektaşî meselesinin önemine bağlı olarak yazın hayatının yaygınlaştığı görülmektedir. Genişleyen bu yazın dünyasında, soruna yaklaşımda bu-

lunanlar arasında, ciddi seviyeli çalışmalar olduğu gibi gayri ciddi ve kısmen ard niyetli etüdler de olabilmektedir (Bolay, 1995:1).

Alevî-Bektaşî meselesi üzerine kültürel araştırma yapmak çok çeşitli güçlüklerle sahiptir. Bu güçlüklerin en başta geleni kültür araştırmalarının doğasından kaynaklanan her kültürün kendince özgün olması gerçekliğidir. İkincisi ise, Alevîliğin kendine özgü sözlü kültür geleneğine dayalı yapısından kaynaklanan güçlüktür. Bir başka güçlük ise, Alevî kültürü araştırmacılarının Alevî-Bektaşî kimliğini tanıyamamasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen bütün zorluklarıyla beraber, kültür araştırmasının gerçekleştirilmesi, toplumsal dinamiklerin farklı boyutlarıyla keşfedilmesini temin etmesinden dolayı, çok gerekli ve önemlidir.

Alevî-Bektaşî kültürünü araştırma konusundaki eksiklik sebebiyle, Alevî-Bektaşî kültürü çok yönlü kültür analizlerine muhtaç bir meseledir. Bu eksiklik, özellikle, alan araştırması şeklindeki deneysel araştırmalarda daha fazla kendini hissettirmektedir. Alevî-Bektaşî geleneği ile ilgili olarak, “titizlikle hazırlanmış”, katılımcı gözlem ve mülakata dayalı araştırma sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır. Bugün yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunu Alevî öğretisinin tarihi gelişimi ve sistematliğini içeren teorik yaklaşımlar oluşturmaktadır. Eksik olan ise, yaşayan Alevî kültürünü bir sosyal olgu olarak grup içi ve grup dışı yaklaşımlarla analiz eden deneysel araştırmalardır. Alevî topluluğunun bilinç dünyasını, dış dünyayı algılama biçimlerini ve grup içi-dışı olaylar hakkındaki yorumlarını bilmek için bizzat katılımcı gözlem yolu ile alan araştırması yapmak, Alevîlerle birlikte yaşamak gereklidir (Türkdoğan, 1995:21).

Bu çalışmada, Türk Alevîliğinin, küreselleşme ve yerelleşme olguları ekseninde değerlendirilmesi yapılmıştır. Öncelikle, kavramsal bakımdan Alevîliğin ne demek olduğunu ve Türk Alevîliğinin karakteristik özelliklerini beyan etmek gerekmektedir.

Alevî kelimesinin anlamı “Hz. Ali’ye mensubiyeti olan ve bağlılığı olan” (Önder, 2007:117) şeklinde iken; Alevîliği terimsel olarak “Hz. Ali taraftarlığına dayalı ve Hz. Ali’yi tutanların oluşturduğu” (İslâm Ansiklopedisi, s.363) bir akım anlamında kullanmak mümkündür. Bir başka söyleniş ile, “Hz. Ali ile beraber Hz. Ali’nin ailesinin oluşturduğu Ehl-i Beyt’in sevgisi” saf anlamda Alevîliğe atıfta bulunmaktadır (Talas, 2003b:289-290).

Alevîliğin saf anlamında “Hz. Ali ve Ehl-i Beyt Sevgisi” şeklinde izah edilmesi, bazı soruların cevaplarının bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bu soruların en başta geleni:”Hz. Ali ve Ehl-i Beyt Sevgisi Türk Alevîliği dışındaki Alevîlik-

lerde de yok mudur?” şeklinde düşünülebilir. Nusayriler, Caferiler, Şiiler isimleriyle anılan çeşitli Alevî gruplarının var olması ve bu gruplarda da Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinin mevcut olmasına bakılacak olursa bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Yani, özet olarak, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi, Türk Aleviliği dışında kalan Alevi gruplarında da var olan bir gerçekliktir.

Hz. Ali sevgisi şeklindeki ana hatların dışındaki farklı yönler, Türk Aleviliğinin özgün yapısını ortaya koymaktadır. Özellikle; yaşam biçiminin göstergeleri olan dualar, atalar ruhuna kesilen kurban adetleri, ölüm adetleri, eğlence biçimleri gibi gelenek, görenek ve inançların Türk Aleviliğinin İslâm çerçevesi içindeki diğer Alevîlik anlayışlarıyla belirgin farklılıklar içerdiğini ve bunların farklılığa dair çok önemli ip uçları olduğunu ifade etmek mümkündür.

Aslında Türk Aleviliği, kökleri Türklerin İslâmı kabul edişine kadar uzanan ve bugüne gelen tarihi, içtimâî, iktisadî, coğrafi ve kültürel şartların teşekkül ettirdiği sosyal, kültürel, tarihî ve dinî bir olgudur. İslâma bakış açısı, İslâm yorumlayış ve yaşayış tarzı bakımından, Aleviliğin, İslâm tasavvufunun ve İslâm öncesi inanç ve kültürün oluşturduğu bir yaşam biçimi olduğu çok büyük bir rahatlıkla söylenebilir (Fiğlalı, 1995:11).

Türklerin İslâm öncesi dinî anlayışlarında; Tanrı'nın birliği, ruhun ölümsüzlüğü, ahiret-hesap günü anlayışı, cennet-cehennem bilgisi, melekler ve Tanrı'ya karşı ödev ve sorumluluklara dair sistematik düşünceler mevcut idi. Bu altyapı, Alevî ve Sünnî ayrımı olmaksızın bütün Türklerde, İslâmiyetin özümsemesinde benzersiz bir bilinç ve samimi duygular yaratmayı başarmıştır (Özdağ, 1998:1-2). Türk Milleti, İslâmiyet ile birlikte ve bütünleşmiş bir millet olmayı, İslâmiyetten önceki bu sağlam altyapının üzerine sağlam bir bina gibi İslâmiyetin tesis edilmesiyle, kazanmıştır denilebilir.

Türklerin, İslâmı kabul edişleri ile beraber, konar-göçer özelliklerini uzun bir süre devam ettirdikleri, bu devam edişleriyle beraber de devlet idaresinin yerleşik hayata zorlayışlarına tepki anlamında Anadolu'da Alevî-Kızılbaş geleneğini sürdürdüklerini öne sürmek mümkündür. Anadolu'da Alevî-Kızılbaş geleneğinin temelini oluşturan konar-göçer kültürün özgün yapısı, yerleşik hayata geçiş söz konusu olunca, kaybolup Sünnileşme olmuştur. Buna karşılık, Osmanlı Devleti'nin daha fazla vergi almak gerekçesiyle konar-göçerleri yerleşik hayata zorlaması, karşı koyan grupların Alevî-Kızılbaş olarak dağlık bölgelerde yaşamlarını sürdürmeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, İran Türkleri için, Anadolu'dakinin aksine, yerleşik hayata geçenlerinde Şiileşme olarak kendini ortaya koymuştur (Taşğın, 2009:214-219).

Alevî-Bektaşî toplulukları; inanç, dünya görüşü ve felsefî yaşantılarıyla Sünnî gelenekten gelen toplumun diğer kesiminden elbette farklıdır. Bu farklılığı devam ettiren dinî norm ve değerler, gurubu ayakta tutmaya çalışan gelenek ve törelere dayalı dinî iklim meydana getirir ve manevî bir doku şeklinde kendini idame ettiren bir yapıya bürünür (Türkdoğan, 2005:12). Doğal olarak, Alevî-Bektaşî geleneği, canlı, dinamik ve farklı yapısını devam ettirmesi sayesinde, yüzlerce yıl toplumda kendi yaşam alanını sürdürmeyi başarmıştır.

Alevî ve Bektaşîlerin farklılığı gerçeğinin yanında, ana kültür kalıbı olan Türk Kültürünün karşısında olan düzeyde bir farklılıktan bahsetmek mümkün değildir. Yani Alevî-Bektaşî kültürüne mensup insanlar, sosyolojik anlamda, karşıt kültür veya farklı bir etnik yapı değildirler. Bir grubun farklı etnik grup olabilmesi için ana kültür kalıbından bütün yönleriyle farklı olması gerekmektedir. Din, dil, ırk, mezhep, edebiyat, musıkî, mimarî vs. gibi konular bakımından tamamen farklı olan bir gruba etnik grup denir. Karşıt kültür ise, protest bir tarzda, toplumun bütününe bilinçli bir politikanın ürünü olarak karşı durmak şeklinde kendini gösteren kültürel yapılanmalara denilmektedir (Erkal, 1999:147-150). Oysa, bu tür bir farklılık ve karşıtlık, Türk Aleviliği için geçerli değildir. Alevîlik, bunların aksine, ana kültür kalıbından ana hatlar bakımından pek fazla farklılık göstermeyen alt kültür grubuna (Eröz, 1980:141) örnek olabilecek bir farklılığı içeren kültürel gruplardandır. Bir başka ifadeyle, köklerinde birlik taşıyan insan gruplarının dallar bakımından ortaya çıkabilecek ayrılıkları, aynı sistemin bir parçası olduklarının göstergesi olacaktır (Türkdoğan, 1995:24).

Toplumun büyük kitlesinden farklı bir yapıya sahip olunması, Alevî-Bektaşîleri daha sıkı gelenekçi olmaya itmiştir. Bir anlamda, bu, bir zorunluluk halini almıştır. Bu zorunluluğun doğal bir sonucu olarak da, Alevî-Bektaşî topluluklarında dayanışmacı, birlikteliğe önem veren, cemaat bilincini güçlendiren dengeleyici kurallar ve kurumlar teşekkül etmiştir. Bu kurumların başında “ocak” gelmektedir. Nokta bir kültür kümesi olarak görülebilecek olan ocak, Alevî-Bektaşî geleneğinde, dinî liderlerin soy, rol ve yerini belirtmede bir şemsiye gibi görev ifa etmektedir. Ocak kavramı sayesinde Ehl-i Beyt soyuna veya Hacı Bektaş soyuna mensup olup olmama konusu netleşmektedir. “Seyyit” veya “dede” adlı dinî liderler, ocak ile alâkalı olmakta olup ocak kültürü olmadan varlığını sürdüremeyecek kurumsal yapılanmalardır (Türkdoğan, 2005:12, Şener, 25). Dede ve babalar; toplumda sahip oldukları dayanışmacı, birleştirici, düzenleyici ve öğretici rolleri ile, Alevî ve Bektaşî topluluklarının bugünlere kadar özgün yapılarıyla uzanmalarında önemli görevleri yerine ge-

tiren kurumsal yapılanmalar olarak öne çıkan değerler olmuşlardır. Toplumda dinî ve toplumsal birtakım görevleri yerine getiren otorite kaynağı olarak kız istemeden dargınları barıştırmaya kadar, çok çeşitli görevleri başarıyla yerine getirerek topluma huzur kaynağı olabilmişlerdir (Özdemir, 68-69).

Kurallar bakımından da dayanışmayı ve birlikteliği sağlayıcı fonksiyona sahip kurallara verilebilecek en önemli örnek “düşkün olma”dır. Toplumun beklentileri dışında davranan grup üyelerini sosyal ve kültürel bir dışlanmaya maruz bırakma şeklindeki bu kural, uzunca süre, cemaat yapısını canlı tutmada önemli bir görevi yerine getirmiştir.

Alevî-Bektaşî geleneğindeki en önemli özelliklerden biri de “atalar kültü” denilen ve ataların ruhuna saygı anlamında ataların yaşadıkları yerlere kutsiyet verilmesi olayıdır. Bu genel olarak, Alevî geleneğinde, on iki imamın yaşadığı, hatıralarının bulunduğu ve hatta yaşamlarının son bulduğu yerler (Uyar, 2004:228-229) için kullanılmakla beraber, Türklerde, bu yerlerin kutsallığına ilâve olarak, büyüklerin ruhuna kurban kesme (Talas, 2005:287-289) ve etinden hayır yerine geçecek yemekler (lokma) yapılıp bunu bir şenlik havasına dönüştürme geleneği şeklinde farklılık göstermesi dikkat çekmektedir.

Ataların yaşadığı, öldüğü ve gömülü olduğu yerler de bu atalar kültünün bir ürünü olarak kutsal mekânlar haline dönüştürülürler. İslâmiyet öncesinde var olduğu kaya ve duvar resimleriyle (Demir, 2009:5-19) de sabit olan bu anlayış, İslâmiyet sonrasında bütün Türklerde yaşamını sürdürmüştür. Alevîler için de Kerbelâ, Necef ve Küfe, Alevîliğin bütün farklı tezahürlerinde, On İki İmamın birincisi olan Hz Alî ve ikincisi olan Hz. Hüseyin’in yaşadığı ve şehit edildiği yerler olarak kutsiyet kazanmış yerlerdir. Özellikle Kerbelâ sembolik bir değer kazanmıştır. Bu sembolik nitelikten dolayı Kerbelâ’nın toprağı bile kutsal kabul edilmektedir (Uyar, 2004:229). Türklerde ise, bu kutsiyetlere, Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Hasan Basri vs gibi pek çok atalar ve babalar dergâhı eklenmiştir. Türk olmayan Alevîlerde hiç olmadığı kadar çok kutsal mekân ve bu kutsal sayılan mekânlarda törenler, şenlikler ve lokma dağıtma merasimleri artık geleneksel bir karakter kazanmıştır. Öyle ki bu durumun Türklere özgü olduğunun en önemli göstergesi olarak Hıdırellez Şenlikleri şeklinde Alevî- Bektaşîlerde olduğu şekilde Sünni Türklerde de yaşayan bir kültür olması örnek verilebilir. Ataların ruhuna kurban kesmek için yüksekçe yerlerin seçilmesi, Alevî-Bektaşî geleneğinde var olduğu gibi, Hıdırellez şenlikleri şeklinde Sünni çevrelerde de mevcut olmaktadır.

Türk Alevîliğinin bir diğer ayırt edici özelliği, dualarında ve dua niteliğindeki gülbanklarında ibadet dili olarak Türkçe’nin kullanılması gerçeğidir. Üstelik

bu durum, günlük hayatın başka kesitlerinde Kurmança ve Zazaca konuşan Alevî toplulukları için de istisnasız geçerlidir. Bunun yanı sıra, günlük hayatta kullanılan Kurmança ve Zazaca'nın da yarıdan fazlasının zaten Türkçe olduğu, ciddi bir sosyo-kültürel araştırmayla ortaya çıkarılabilecektir. Bu duruma dayanılarak, "Türkçe Dışında Dil Konuşan Alevîler" konusunun, dini geleneklerin yaşatılan kısmının Türkçe olması bakımından ilginç bir araştırma mevzusu olduğu ileri sürülebilir (Fırat, 2007:55-56). Her ne kadar Arapça'nın da Müslümanların ibadet dili olduğunu öne süren görüşler ile bu durumun üstü örtülmeye çalışılsa da, dikkatli ve özenli bir yaklaşımla yapılabilecek ilâve araştırmalar, Türkiye'deki Kurmança ve Zazaca konuşan Alevî topluluklarının geleneksel inançlarının gereğine göre Türkçe'yi kullandıkları ifade edilebilir. Bunun en önemli göstergesi, bu Alevî gruplarının Türkçe'deki derinliğin farkında olmaları ve ezberlenmeyen ama idrakli bir biçimde konuşulan ve rahat bir şekilde anlaşılabilir bir Türkçe'yi kullanmalarındadır. Bir sosyo-kültürel araştırmayla bunun tespit edilebilmesi imkânı mevcuttur.

Türk Alevî-Bektaşî geleneğinin en spesifik göstergelerinden biri de ölüm geleneklerinde ortaya çıkmaktadır. Alevî-Bektaşî geleneğinde ölüm "don değiştirme" şeklinde ifadesini bulan bir halden başka bir hale geçişi ifade etmektedir. Bu anlayışa göre, ölüm yok olmayı değil de misafir olarak bulunduğu bu dünyadan gerçek istirahatgâhına geçiş olarak değerlendirilen bir gerçeklik şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Don değiştirmenin haricinde, Alevî-Bektaşî geleneğinde, ölümün karşılığı olarak, "Hakka yürümek, gerçeklere kavuşmak, kalıp değiştirmek, kalıbı dinlendirmek, sır olmak, emaneti teslim etmek, Cemâl'e ve Didar'a kavuşmak" gibi deyimler de kullanılmaktadır (Yıldız, 2007:93-94). Ölüme karşı yaklaşımın haricinde, ölüm sonrası adetler bakımından da, Alevî-Bektaşî topluluklarının anlayışlarının İslâm öncesi Türk geleneklerine daha fazla yakın oldukları söylenebilir. Özellikle Eski Türklerde var olan "Yuğ" törenlerini andıran bazı adetler ile bu derinliklerini ortaya koyabilmektedirler. Yaslı kişilerin siyah giyerek karalara bürünmesi ve hatta bazen yas yerine siyah bayraklar asıldığı görüldüğü bu gelenekten kaynaklanmaktadır (Eröz, 1977:340).

Sonuç olarak, Türk Alevîliğinin inanç sistemi ve yaşama biçimi örnekleriyle birlikte değerlendirmeye alındığında, "İslâmiyetin Türklerin eski dönem inançlarının ve konar göçer kültürünün etkisinde kalan yorumu" (Önder, 2007:117-118) olduğunu öne sürmek mümkündür. Bunu pek çok yapısal örnekle anlamak kolaydır. Yukarıda anlatılan örneklere daha fazlasını ilâve etmek olasıdır. Çalışmanın sınırlandırılmasının bir gereği olarak bu örneklerle yetinilebilir.

Bu aşamada, bu önemli meselenin, günümüz dünya sorunlarıyla birlikte değerlendirileceği makalenin son bölümüne başlangıç yapmak mümkündür.

4.Küresel Yerel Ekseninde Türk Aleviliği

Eş anlı olarak ortaya çıktığı söylenen ya da en azından insanlığı etkilemesi bakımından eş anlı olan küreselleşme ve yerelleşme, toplumsal yapıları ve kültürel dokuları çok ciddi değişimlere zorlamaktadır. Toplumsal yapılar bir taraftan barışçıl, özgürlükçü ve demokratik bünyelere kavuşmak gibi olumlu sonuçlar ile karşı karşıya kalırken; diğer taraftan da “dünya toplumları ligi” denilebilecek ligde, zayıfların iyice zayıflığa mahkum, güçlülerin zayıflarla aralarındaki mesafeyi açan bir görüntüye sahip olduklarına tanık olmak şeklinde manzara ortaya koymaktadırlar.

Kültürel yapılar ise; çok kültürlü anlayışların arasında yaşamlarını devam ettirmektedirler. Kültürel bakımdan da, toplumların küresel iklimlerine göre biçimlenişinin söz konusu olduğunu ifade etmek abartı olmayacaktır. Bir yönüyle toplumsal yapının iç dinamiklerinden kaynaklanan ve hiçbir zorlama olmaksızın kültürel çeşitlenmelerin olduğu toplumlar insanlığın karşısında bulunmaktayken, bir başka yönüyle de toplumsal yapının zorlama tedbirler ve yönlendirmeler ile kültürel çeşitliliklere maruz bırakıldığı görülmektedir (Talas, 2008a:35-40).

Küreselleşen dünyada kültürlerin heterojenlikten ziyade homojenleşmesinin ve birbirine karışımının fazlasıyla söz konusu olduğu bir dönemde, dünyanın bazı bölgeleri için öngörülen kültürel politikalar ile bazı bölgeleri için istenen politikalar, çok temel bir çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bazı bölgelerde kendi kaderini tayin etme serbestisi önerilirken; bazı bölgeler için yeni kültürel haritaların dayatılması, anlayış farkının ortaya çıkarılması bakımından önemlidir.

Küresel bağlamda, yeni çizilecek kültürel ve siyasal haritaların alacağı şekilde, yerel sorunlar çok büyük bir öneme sahiptir. Özellikle küreselleşmenin zorlayıcı değişim önerilerinin yerelleşmeden sinerji alması çok önemli bir detaydır. Yerel politik örgütlenmeler, sivil inisiyatif grupları (Canbolat, 2002:9), genellikle, toplumsal yapıyı yeniden biçimlendirme konusunda kaldıraç olarak kullanılan unsurlar olmaktadır (İlhan, 2004:29-31).

Türkiye açısından düşünüldüğünde, Türkiye'nin yerel ulusal sorunlarının en başta geleni Alevilik meselesidir. Bu anlamda, Aleviliğin, bir alt kültür grubu yapısından uzaklaştırılıp karşıt kültür haline getirilmesi veya farklı etnik yapıya büründürülmesi küresel yerel eksenli toplumsal ve politik yeniden ya-

pılanmanın en temel argümanı olduğunu öne sürmek kolaylıkla mümkündür (AB İlerleme Raporu, 2007:23).

Türkiye'nin dış ilişkiler sistemi ile ilgili bir analiz yapıldığında, AB ve ABD eksenli kurumsal ilişkilerin odağında olmayı başaran en önemli meselelerden birinin Alevilik olması, küresel yerel eksenli toplumsal ve kültürel dönüştürme politikalarının durumunu net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Sivil örgütlenmeler, kurumsal yeniden yapılandırmalar, kültür değişimleri, toplumsal yapı sorunları, uluslar arası ilişkiler gibi çok çeşitli değişkenler bakımından düşündüğümüzde, Alevilik meselesi, Türk sosyal sisteminin en ciddi konularının başında gelmektedir. Sosyal sistemin sancı yaratabilecek önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Bu tablonun farkında olan ABD ve AB gibi etkin küresel güçlerin hepsinin ilgilerinin odak noktasını teşkil eden Alevilik, küresel-yerel ekseninde belirlenen ayrımcı ve ayrılıkçı politikaların hedefi niteliğindedir. Haklı ve yerinde olan talepleri bir tarafa bırakacak olursak, Türk Aleviliğini Türklükten koparmayı amaç edinen taleplerin yoğunlukla AB merkezli katılım ortaklığı belgeleri ve ilerleme raporlarında yer aldığını öne sürmek mümkündür (Türkiye 2007 İlerleme Raporu:16). Bu sebeple, Türkiye açısından Alevilik meselesi, çok daha büyük öneme sahiptir. Bu öneminden dolayı meselenin yeni sosyo-kültürel analizlerle desteklenen sistematik çalışmalarıyla açıklığa kavuşturulmasında çok büyük faydalar bulunmaktadır.

Kültürel bakımdan Alevî araştırmaları, Türk sosyal bünyesini tanıyamayan araştırmacıların ağırlıklı olarak araştırma yaptıkları bakir bir alandır. Bu alana, Türk sosyal sistemini ve kültürel dokusunu tanıyabilme ayrıcalığına sahip bilim insanlarının da araştırmalarıyla katkıda bulunmasında büyük fayda vardır.

Aleviliğin toplumsal yapıda sıkıntılı bir konu olması; çok büyük oranda, Alevî-Bektaşî kültürünü tanımadan ve derinliklerini anlamadan (Talas, 2003c:16), söz konusu zengin kültür hakkında tarihi süreç içerisinde yapılmış veya yapılagelen temelsiz iddialara dayalı tanımlama ve yorumlamalara bağlı olmaktadır.

Küreselleşme çağında da, daha önceki dönemlerden farksız bir biçimde, Türk toplumunun yeniliğinin, aydınlığının ve gelişmişliğinin göstergesi olarak görülmesi gereken Alevî-Bektaşî geleneğinin bir realite olduğunun artık herkesçe kabul edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, ayrıştırıcı bir kuvvet olarak görmek yerine, birleştirici ve bütünleştirici bakış açılarıyla desteklenen bir Alevî-Bektaşî geleneğinin Türk sosyal sisteminin bütününü ayağa kaldıracak bir potansiyel güç olduğunu görmek gerekmektedir.

Toplumsal yapıda aksayan yönler ve dinî tercihlerde ihtiyaca cevap veremeyen anlayışları bırakıp vatandaşını memnun etme işini dış ilişkiler sistemine bağlamadan halletmenin yolları aranmalıdır. İnanç bir ihtiyaç olduğuna göre ihtiyaçların tatmininin önündeki engelleri kaldırmak gerekir. Ancak bunun vatandaş bölme amaçlı politikalarla karıştırılmadan yapılmasında fayda bulunmaktadır. İhtiyaç dışı taleplerin ve dayatmaların karşısında boyun eğmeyen, ama, vatandaşı rahatlatan taleplere açık olan bir politik anlayışı geliştirmek gerekmektedir.

Küreselleşmenin bütün toplumsal doku ve sorunları etkilediği günümüzde Aleviliğin de küreselleşmeden etkilendiği bir sosyal realitedir. Küreselleşme Aleviliğe de iki boyutlu katkı ve etkide bulunmuştur denilebilir. Bunlardan birisi olumlu etki ve katkıdır. İletişim imkânlarının artışıyla beraber Alevî kültür ve geleneğinin öğrenilmesi ve Alevilerin sorunlarının evrensel bir biçimde muhatap bulabilecek boyut kazanması olumlu etkiye örnek olabilecektir. Bir diğer etki ise, olumsuz boyutludur. Bunlar, toplumsal yapıyı derin çizgilerle ayıran ve tehdit eden yaklaşımlarla Aleviliğin ana kültür kalıbından ayrı ve ona karşı zıt bir kültüre doğru götürme teşebbüsleri şeklinde olmaktadır. Yapılacak çalışmaların bu ince çizgiyi dikkate alarak hazırlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Türklüğün ve Müslümanlığın özgün temsilcileri olarak düşünülmesi gereken Alevî- Bektaşî meselesi daha fazla iletişim ve daha çok karşılıklı tanıma ve anlamayla sorun olmaktan çıkarılabilir diyoruz.

Sonuç ve Öneriler

Dünya toplumları üzerinde çok önemli etkiye sahip olan ve birbirleriyle iç içe geçmiş olan iki önemli olgu vardır. Bunlar; küreselleşme ve yerelleşmedir.

Dünya toplumlarının ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda iç içe geçerek dünya çapında yaygınlaşması olarak ifade edilebilecek olan küreselleşme; getirdiği fırsatlar ve tehditler ile dünya gündemini meşgul etmeye devam etmektedir. Küresel güçler, küreselleşme ile artık iç içe girmiş olan yerelleşme ile, dünya toplumları içerisinde etkinlik alanlarına dahil edecekleri toplum ve gruplar üzerinde hegemonya kurmak için kullandıkları argümanlardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Türk toplumu özelinde bu meseleyi analiz ettiğimizde; Türk toplumunun küreselleşme-yerelleşme eksenindeki en önemli gündem maddelerinden birini Alevilik oluşturmaktadır.

Yapı bakımından Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlarda bulunan diğer toplumların Aleviliğinden çok farklı olan Türk Aleviliği; aslında İslâmiyetin eski

göçebe Türk anlayışlarının etkisinde kalan yorumu diye özetlemek istediğimiz bir Aleviliktir. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi bakımından diğer Alevilikleri çağrıştıran, fakat bu temel noktanın dışındaki pek çok yönden Türk Milleti'nin karakteristik yapısıyla doğrudan ilintili özelliği olan Türk Aleviliği; bugün için, küresel istila politikalarının tehdit alanında bulunmaktadır. Küresel politika tayin edicilerinin Türkiye açısından en önemli yerel malzemelerden biri olarak değerlendirilen Alevilik, çok önemli bir inanç sistemidir. Ancak küresel dünyanın lokomotif konumundaki ülke, grup ve kuruluşlarca farklı bir din olarak algılanıp, sosyal yapıda ayrıştırıcı bir unsur şekline dönüştürmek konusunda çok ciddi çalışmalar yapıldığını ileri sürmek mümkün olmaktadır.

Bu durumda, Türk sosyal sisteminin mensuplarının bu alanı boş bırakmaması gerekmektedir. Bu alanda karşıt çalışma yapanlara cevaplar niteliğinde kendi tezlerini hazırlamaları gerekmektedir. Bunun dışında yapılacak olanları şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Devletin çok yönlü tedbirler alması,

-Din eğitime önem verip, bunun, Aleviliği de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenip Türk insanına sunulmasının sağlanması,

-Alevî-Bektaşî kültürünün tanınmayacak kapalı görüntüsünden kurtarılıp iletişim ve etkileşimin özendirilip geliştirilmesi,

-Yerel ve cemaate dayalı sivil örgütlenmelerin ciddi bir şekilde denetlenip, kontrolünün sağlanması ve bütünlük yönünde kullanılmasının sağlanması,

-Aleviliğin farklılığının kabul edilmekle beraber İslâm'dan ayrı bir din olmadığına herkese öğretilmesi ve bu öğretim konusunun önündeki engellerin kaldırılması,

-Türk Halk kültürünün her kesimden insana öğretilmesinin sağlanması ve bu konularda teşvik sistemlerinin geliştirilmesi,

-Cemevlerinin her kesimden insana açık kültür evleri ve ibadethane olduğunun herkese öğretilmesi ve anlatılması, dışı kapalı bir yapı olmadığının hissettirilmesi.

Yukarıdaki şekliyle sıralandırılabilecek ve sayısının arttırılabileceği öneriler ile birbirine kapalı insan gruplarının birbirini tanıma fırsatı bulabileceği düşünülebilir. Türk insanının, dünyanın değişik yerlerinden gelen küresel istilâlara neden çok açık olup da; yanı başındaki kendi insanlarına kapalı olduğu tarafımızdan merak edilmektedir. Birbirini tanıyan ve birbirine muhabbetle bakan insanların farklılıklarının herhangi bir önemi olmadığını, Türk Milleti'nin bir arada yaşamının en güzel örneklerine geleneksel bir biçimde sahip olduğunu

unutmamak gerekmektedir. Mazlumlara kucak açma becerisini her din ve kültürden insan için ortaya koymuş bir millet olan Türk Milleti'nin birlik ve bütünlüğünün kendi iç dinamiklerinden kaynaklandığını bilmek gerekir. O halde, Aşık Veysel'in sözü küresel ve yerel bütün güçlere çok önemli cevap olarak sunulabilir (Özdağ, 1998:59-60):

“Asım Türktür. Elhamdülillah Müslüman.
Şükür amentüye etmişiz iman.
Kalbime yaraşmaz şirk ile güman.
Gönlümüz nur ile doludur kardeş.”

“Allah birdir, Peygamber Hak.
Rabbül Alemindir mutlak.
Senlik benlik nedir bırak.
Söyleyeyim geldi sırası.

Yurtta sapma sağa, sola.
Sen Allah'dan birlik dile.
İkilikten gelir bela.
Dava insanlık davası.
Yezit nedir, ne Kızılbaş?
Değil miyiz hep bir kardeş?
Bizi yakar bizim ateş.
Söndürmektir çaresi.”

KAYNAKÇA

AB İlerleme Raporu (2007) Türkiye Cumhuriyeti AB Genel Sekreterliği, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2007karsilastirmalitalblo.pdf Tarih:18.06.2009

Akşit, Bahattin (2006) “Küreselleşme, Kültür ve Uygarlık: Karşılaştırmalı Sosyolojik Araştırmalar İçin Bir Kuramsal Çerçeve Denemesi” Uluslararası Küreselleşme ve Türk Uygarlığı İçinde, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, s. 27-41

Aktan, Coşkun Can (1998) “Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme”, Dış Ticaret Dergisi, Yıl:3, Sayı:10, Temmuz, www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/degisim/aktan-globallesme-bolgeselleme.pdf s.1-5.

Albrow, Martin (1997) The Global Age, Stanford CA: Stanford University Press, 1997.

Aslanoğlu, Rana (1998) Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa.

Berger Peter L. (2003) “Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri”, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Ed. Peter L. Berger, Samuel P. Huntington, (Çev. Ayla Ortaç), Kitap Yay., İstanbul, 2003, s.9-26.

Bolay, Süleyman Hayri (1995) “Açılış Konuşması: Günümüzde Alevilik-Bektaşilik” Günümüzde Alevilik Bektaşilik kitabı içinde, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara.

Bozkuş, Metin (2006) “Alevî Yurttaşlara Yönelik Dinî Hizmetlerin İcrası Bağlamında Bir Teklif Denemesi” Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt X/1, S. 1-12, Haziran, Sivas, s.1-12.

Canbolat, İbrahim (2002) Küreselleşen Dünya ve Türkiye, Vipaş Yay., Bursa.

Demir, Necati (2009) “Türk Tarihinin ve Kültürünün Kaynağı Olarak Kaya Üzeri Resimler (Petroglifler) ve Yazılar” Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, Vol. 1, No. 1, s.5-19.

Demircan, Esra Siverekli (2007) “Yeni Ekonomik Düzendeki Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Belediyelerde Yeni Malî Yönetim Anlayışı”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 29, Temmuz-Aralık 154 2007, s.135-159

Dulupçu, Murat Ali ve Demirel, Onur (2005) Küreselleşme ve Uluslararasılaşma, Isparta.

Erbay, Yusuf (1998) “Kavram Olarak Globalleşme”, Yeni Türkiye, 1998, Sayı:19, s:168-173.

Erkal, Mustafa (1999) Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul.

Eröz, Mehmet (1977) Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik, Otağ Matbaacılık, İstanbul.

Eröz, Mehmet (1980) “Millî Kültür İçinde Alt Kültür Grupları”, Kültür ve Sanat, Boğaziçi Yay., İstanbul, s.124-141.

Fiğlalı, Ethem Ruhi (1995) “Ana Hatlarıyla Alevilik” Günümüzde Alevilik Bektaşilik kitabı içinde, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara.

Castells, Manuel (1996) The Rise of the Network Society, Cambridge, MA, Blackwell, 1996; zikreden: M.Guillen, “Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble”, Institute for Advanced Study, Princeton University of Pennsylvania,

Çukurçayır, Akif (2005) Küreselleşme ve Yerel Yönetimler Ders Notları, Konya.

De Vries, Wouter-Visscher, Anne ve Gerritsen, Don Misha (2005) Bauman’s (Post) modernism and Globalization Geographical Approaches , 01.12.2005, İnternet adresi. <http://socgeo.ruhosting.nl/html/files/geoapp/Werkstukken/Bauman.pdf>

Fırat, M. Şerif (2007) Doğu İlleri ve Varto Tarihi, IQ kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Giddens, Anthony (1998) Modernliğin Sonuçları, (Çev.Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yay., İstanbul.

Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self – Identity, Cambridge, MA:Polity Press, 1991.

Gökçer, Özgür ve Özel, Hüseyin (2009) “Kapitalizm, Küreselleşme ve Yerelleşme: Sermayenin Gerçek Boyunduruğu” Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Topluluğu Web Sayfası <http://www.econt.metu.edu.tr/Arsiv/KapitalizmKuresellesmeYerellesme.pdf> 17.06.2009

Guillen, Mauro F.; “Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble”, Institute for Advanced Study, Princeton University of Pennsylvania, internet: <http://www.gsm.uci.edu/econsoc/Guillen.html> , 15.02.2002.

Harvey, David (1989) The Condition of Postmodernity Oxford:Blackwell, 1989, zikreden: M.Guillen, a.g.m., s.1

İlhan, Suat (2004) Türkiye’nin Zorlaşan Konumu, Ötüken Yayınları, İstanbul.

- Mittelman, James H. (1996) "The Dynamics of Globalisation", in Globalisation: Critical Reflections, edited by James H. Boulder, Lynne Rienner Publishers, s.1-19
- Keyman, E. Fuat – Sarıbay, A. Yaşar Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslâm (1998), Vadi Yay., İstanbul.
- Koç, Mustafa (2004) "Küreselleşmenin Sosyolojik Boyutları" Küreselleşme ve Psikiyatri kitabı içinde, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, s.52-63.
- Mengi, Ayşegül (2008) "Yerinden Yönetim: Avrupa Birliği'nde Bölgeler Ulus Devlete Karşı mı?", Mülkiye Dergi, Sayı:245, s.1-10.
- Okur, Fatma ve Çakıcı Ahmet Burhan (2009) "Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Demokrasi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:11, E-Dergi internet adresi: www.akademikbakis.org/sayi11/makale/fatmaokur.doc 17.06.2009.
- Önder, Ali Tayyar (2007) Türkiye'nin Etnik Yapısı, Fark Yayınları, Ankara.
- Özdağ, Muzaffer (1998) Türk Aleviliğinin Yükselişi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Şuayip (2007) "Malatya Örneği Düzleminde Tarihsel Süreç İçerisinde Alevî Toplumunca Dinî-Sosyal Otorite Olarak Kabul gören Dedeliğe Günümüz Aleviliğinin Bakış Açısı" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi, Sayı:47, s.67-92.
- Özer, Akif (2008) "Küreselleşme Kıskaçında Yönetim", Çimento İşveren Dergisi, Temmuz, Ağustos, s.22-39
- Parlak, Bekir (2003) "Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi", Çağdaş kamu Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Ankara, s.347-391.
- Robertson, Roland (1999) Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul
- Say, Ömer (2005) "Kimlik, Devlet, Uluslararası İlişkiler Çerçevesinde Küreselleşme ve Sofistlerin Dünyası" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı:159, Kasım-Aralık, s.173-181.
- Stiglitz, E. Joseph.; (2002), Küreselleşme-Büyük Hayal Kırıklığı (Çev:Arzu Tasçioğlu-Deniz Vural), Plan B Yayıncılık, İstanbul.
- Şaylan, Gencay (1995) Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara.

- Şenses, Fikret (2004) "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?" ERC Working Paper in Economic, METU, 04.09.2004
İnternet adresi: www.erc.metu.edu.tr/menu/sayfa.php?icerik=04_09&lang=eng&nav=yes
- Talas, Mustafa (2003a) Küreselleşme ve Türkiye'de Kültür Politikaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Talas, Mustafa (2003b) "Mehmet Eröz'de Bir Din, Mezhep ve Kültür Konusu Olarak Alevîlik-Bektaşîlik", Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı:27, Güz, s.287-308.
- Talas, Mustafa (2003c) "Mehmet Eröz'de Alevî-Bektaşî Meselesi" Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi, Ekim, Sayı:203, s.14-16.
- Talas, Mustafa (2005) "Eski Türk Dini Olan Gök Tanrı İnancı ve Türk Alevîlik-Bektaşîliğinin Benzerlikleri", Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı:33, Bahar, s.281-292.
- Talas, Mustafa (2008a) Çok Kültürlülük Kiskacında Ulus Devlet ve Türkiye, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Talas, Mustafa (2008b) "Giriş: Kavramsal Olarak Küreselleşme", Farklı Yönleriyle Küreselleşme Editörler: Mustafa Talas, S.Salih Bildirici, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Taşğın, Ahmet (2009) "Safevî-Osmanlı Savaşı'ndan İtibaren Dinî Söylemin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Dede Kargın Örneği" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi, Sayı:49, s.209-224.
- Tekeli, İlhan (04.03.2006) <http://yym.marmara.edu.tr>
- Türkdoğan, Orhan (1995) Alevî-Bektaşî Kimliği, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Türkdoğan, Orhan (2005) "Alevî-Bektaşîlerde Norm ve Statü Dağılımı" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ocak-Şubat, Sayı.154, s.11-24.
- Türkiye 2007 İlerleme Raporu (Com(2006) 663) AB Komisyonu Brüksel, 6 Kasım.
- Şener, Cemal (Tarihsiz) Alevîlerin Etnik Kimliği, Doğan Yayıncılık, İstanbul.
- Uyar, Mazlum (2004) "İrak ve İran Şiîliği" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ocak-Şubat, Sayı.151, s.
- Wallerstein, Immanuel; Tarihsel Kapitalizm, Metis Yay., (çev. Necmiye Alpay) İstanbul, 1996, s.48
- Waters, Malcolm (1995) Globalisation, New York:Routledge.

Yeldan, Erinç (2002) “Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler” Praksis www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf , s.1-14.

Yıldız, Harun (2007) “Alevî Geleneğinde Ölüm ve Ölüm Sonrası Tören ve Ritüeller” Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi, Sayı:42, s.93-112.

Yılmaz, Onur (2003) “Türkiye’de Yerelleşme Tartışmaları” Sendika.Org Web Sayfası, internet adresi: http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=88 , 23.09.2003